

Bokanmeldelse

Betingelser for børns sociale ansvar av Connie Carøe Christiansen og Pernille Hohnen

177 s. Socialforskningsinstituttet nr 4/02, København 2002. ISBN 87-7487-679-1

Bokanmeldelse v/Kari Berg

Barn i det moderne samfunn er deltakere i forskjellige sosiale sammenhenger. De lever et til dels fragmentert og institusjonalisert dagligliv, hvor voksne for en stor del organiserer og styrer. Skolen fremstår ved siden av hjemmet som barnelivets viktigste omdreiningspunkt, både sosialt og når det gjelder livskarriere. Vi vet at skolen er et sårbart sosialt sted for mange barn, særlig for de som ikke finner seg helt til rette der. Den tilbyr sosiale erfaringer og utfordringer innenfor regulerte institusjonelle rammer. Læreren legger derfor et viktig grunnlag for barns sosiale kompetanse. Gir skolen barn allmenne redskaper som kan overføres til andre sosiale kontekster, og trening i å inkludere ensomme og avvikende barn i deres fellesskaper? Lykkes voksne i hjem og skole å supplere hverandre?

Mot en slik bakgrunn har forfatterne Christiansen og Hohnen foretatt en undersøkelse der de ønsker å avdekke noen betingelser for at barn utvikler sosial ansvarsfølelse og solidaritet overfor andre barn. En har ønsket å belyse hvordan voksne i hjem, skole og fritid influerer på barns sosiale fellesskaper. En kan få inntrykk av at det er voksenperspektivet som er det viktigste forfatterne vil bringe til oss gjennom boka. Boka fremstår som en popularisert forskningsrapport, med bidrag som i hovedsak tematiserer skolens rolle i barns sosiale oppdragelse. Aktuell nordisk forskning om samspillproblemer i skolen (f.eks. Sørli & Nordahl 1998) har vist at kunnskapsbehovet om hvordan barn idag utvikler sosial mestring, er stort. Spørsmålet er om denne boka gir oss ny kunnskap på dette feltet. Ut fra temaets aktualitet og bokas tittel, hadde jeg kanskje ventet meg noe mer spenstig og nytt.

Vi får presentert den empiriske og begrepsmessige sammenhengen som forskningsarbeidet plasseres i. Kulturens oppfatninger av sosiale for-

pliktelser opptrer som normativt grunnlag for de sosiale praksisformene som forfatterne studerer. I en nordisk fellesskapsforståelse av likhet og krav om nærhet skapes et behov hos mennesker om å kunne avgrense seg i sosiale kontekster. Boka anvender begrepet ”symbolske hegn”, hentet fra forskningen til Marianne Gullestad (1992), for å vise hvordan barn tar i bruk signaler om tilgjengelighet eller utilgjengelighet overfor klassekameratene. Gjennom intervjuer og observasjoner av barna i to skoleklasser, og ved intervjuer av lærere, fritidsledere og foreldre i et såkalt ”velfungerende bomiljø”, forsøker forskerne å vise at to forskjellige organiseringer av klassefellesskapet gir elevene forskjellige betingelser for sosialt ansvar. Etter å ha lest boka er det for meg fortsatt et ubesvart spørsmål hvorvidt skolens sosiale læring gir alle barn en kompetanse som gjør dem skikket til å ta etiske valg og medmenneskelig ansvar i hverdagslivet.

Leseren blir godt kjent med de to fellesskapstypologiene i klasserommets strengt regulerte setting. Forskningsmaterialet gir eksempel på alliansefellesskapet og sidemakkerfellesskapet. Den første fellesskapstypen er individuelt orientert, basert på barns preferanser og allianser; den andre retter fokus på fellesskapsperspektiver der alle har ansvar for alle ut fra et sett av minimumsregler. Boka velger et forunderlig ensidig fokus mot i hvilken grad ressurssterke barn utviser tilgjengelighet overfor marginaliserte eller ensomme barn.

Det er verd å merke seg at skoletypologiene bare i beskjeden grad gjenkjennes på andre voksenstyrte sosiale arenaer, for eksempel i fritidsklubben, mens en i aktivitetsbaserte fritidsaktiviteter som fotball og ridning, der det er interesse og mening som konstituerer fellesskapet, utvises større grad av sosial ansvarlighet og solidaritet. Det undrer meg hvorfor ikke dette forfølges videre i boka. Fremstillingen synes å mangle et prosessuelt og dynamisk læringsfokus. Lærerne anses å ha sin viktigste rolle med å organisere, strukturere og beslutte hvordan barn skal ta ansvar i skolerommets definerte kontekster. De blir normgivere, eller forvaltere av normer, mer enn modeller og forvaltere av den voksenrollen barn skal se opp til og frem mot. Sosialt ansvar blir forstått mer som en plikt begrunnet i verdier og normer som oppleves som udiskutable. Dermed mister vi av syne det mer pedagogiske perspektiv ved læring: å bygge inn i barna en etisk refleksjon, et begrepsapparat og noen verdier som kan gi dem sosial kompetanse ut over skolearenaen og inn mot hverdagsliv og senere voksenliv. Jeg får heller ikke helt tak på hvor forfatterne mener grensene for skolens reguleringer skal gå: Kan skolen forvente at barn av plikt skal etablere vennskap ut over det en anstendig og ansvarlig klassekameratrolle forutsetter i læringsarbeidet? Er det først og fremst barna som skal ta ansvar for å

inkludere marginale barn i skolemiljø og fritidsmiljø? Slike spørsmål blir ikke problematisert.

I kapittel 7 blir familiens betydning tematisert ut fra to perspektiv: omfanget av barns deltakelse i praktiske gjøremål (plikter) i familien og om de får lønn for det, og foreldrenes holdninger og oppdragelsespraksis når det gjelder barns vennskaper. Jeg ville nok forventet meg andre problemstillinger for å finne svar på hvordan barns sosiale ansvar og solidaritet på hjemmebanen kommer til uttrykk, for eksempel knyttet til omsorgshandlinger eller hjelpsomhet overfor de nære relasjonene, søsken og slektninger. Det at man i denne sammenheng heller ikke velger situasjoner som kan indikere hva slags sosial kompetanse barn faktisk har ervervet seg i hjem og skole, gjør at jeg sitter igjen med en beklemmende følelse av at det forskerne egentlig tematiserer, er skolen sett i lys av fritidsarena og hjemmearena. Foreldrenes frustrasjon over at skolen oppleves som utilgjengelig samarbeidspart omkring barns vennsksapsrelasjoner og klasse-miljøet, får heller ikke noen nye fortolkningsgrep. En drøfting av taushetsplikten i forbindelse med hjemmenes samarbeidsforventinger, ville for eksempel vært et særdeles betimelig perspektiv når vi spør hvordan en kan bygge broer i barns liv, og hvordan barns sosiale kompetanse kan komme til anvendelse på barns mange sosiale læringsarenaer.

Når dette er sagt, skal det også fremheves at boka på noen punkter retter søkelyset på et par helt sentrale perspektiv ved betingelser for barns sosiale utvikling. For det første peker forfatterne på at den nordiske likhetsideologien usynliggjør viktige forskjeller mellom barn. Ingen av de to fellesskapstypene synes å kunne forhindre stigmatiseringsprosesser, at barn skubbes ut av fellesskapet. Mye tyder på at typologiene, om enn ikke i ren- dyrket form, gjenfinnes også i norske klasserom. Bokas bidrag til vår kunnskap fører oss ut på leting etter bedre analyser, bedre kunnskaper om barns kompliserte sosiale virkelighet.

Det andre perspektivet retter fokus mot den velbrukte involveringspedagogiske metoden, der en blant annet benytter klassekollektivet når en ønsker endring i adferden hos ett eller flere barn. Men når konflikter i hovedsak blir oppfattet som individuelle problemer som må løses individuelt, blir klassemøter mer et fellesskapets utstillingsvindu for enkeltbarns svake sider, og ikke et fokus rettet mot klassens sosiale liv. Slik kan lærerens anvendelse av klassemøter gi legitimitet til stigmatiseringsprosesser. Boka viser oss ved å henvise til typologienes logikk, hvordan gode metodiske intensjoner står i fare for å legitimere det motsatte.

Forfatterne har med *Betingelser for børns sociale ansvar* levert et bidrag til kunnskapsutvikling og refleksjon knyttet til et brennbart tema med

langt større rekkevidde enn denne boka tegner opp. Etter mitt skjønn er det i første rekke lærere og kommende utøvere av læreryrket som vil ha mest utbytte av å lese boka. Det er i dag et høyaktuelt tema hva lærere innen rammen av skolens ideologiske og strukturelle ordninger kan bistå barn med. Inkluderingsmålene for skolens virksomhet er langt fra å være realisert. På veien mot målene, er bøker som denne forhåpentligvis med på å initiere bred og langvarig debatt både om gruppeorganisering, sosial utvikling hos alle slags barn og ansvarsfordelingen mellom skole, hjem og fritid. Betingelser for sosialt ansvar må helt sikkert utredes videre. Hvilke roller barna selv skal spille i de fellesskapene de inngår i, må åpenbart inngå som et sentralt fokus i videre forskning.

Litteratur

- Gullestad, M. 1992. *The Art of Social Relations - Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Sørli, M.-A. & Nordahl, T. 1998. Problematferd i skolen: hovedfunn, forklaringer og pedagogiske implikasjoner: hovedrapport fra forskningsprosjektet "Skole og samspillsvan-ker". *NOVA-rapport 12A*.

Kari Berg
Høgskolen i Sør-Trøndelag
Avdeling for lærerutdanning og tegnspråk
Rotvoll allé
N-7053 Ranheim, Norge
e-post: kari.berg@alt.hist.no